

FENOMENUL DE RESPINGERE

De ce a ucis-o Claire Lannes pe Marie-Thérèse? Detaliile crimei, informațiile comportamentale, explicațiile stranii ale asasinii conduc către o singură concluzie: nebunia. Aici stă, după părerea mea, greșeala (sau poate nu greșeala, ci limita analitică, sau limita artistică, sau limita de forță) a piesei lui Marguerite Duras, *Menta englezească* (scris cu *a* înainte și sunînd bizar — *amante*, așa cum scrisese Claire într-una din cele cincizeci și ceva de scrisori naive, infantile adresate nu știu căror ziare...), piesă transmisă la televiziune cu titlul *Agentul din Cahors* (nimic grav în această modificare de titlu, care a scandalizat, fără motiv, pe redactorul unei reviste...). Se spune atît de mult despre Claire că este nebună, o spune sau o sugerează și Pierre, sotul ei, și anchetatorul, și ea însăși, încît marginea de interes pentru cazul psihologic (fiindcă morala și filozofia n-o interesează pe scriitoare) se strînge, iar lumea aceea tristă a lui Claire, Marie-Thérèse și Pierre, lumea acelor „singurătăți vrăjmașe” sau „singurătăți indifferente” — cum au definit criticii universul personajelor lui Marguerite Duras —, pierde ceva din consistență, din farmecul sumbru al banalității și plictisului, al abuliei, al dez-

nădejzii. Stigmatul nebuniei o scoate cumva afară pe Claire Lannes din suita criminalilor „inocenți”, de care se ocupă scriitoarea în proză, în teatru, în interviurile de la televiziune. În articole de ziar, Claire e mult mai mult decît se înfățișează prin această restricție (din eroare, din concesie sau din lipsă de forță...), este, ca și celelalte personaje ale lui Marguerite Duras, din *Barrage contre le Pacifique*, *La Vie tranquille*, *Le Marin de Gibraltar*, *Moderato Cantabile*, *Dix heures et demi du soir en été*, din filmele *Hiroshima, mon amour* și *Une aussi longue absence*, din piesele *Les Viaducs de Seine-et-Oise* sau *La Musica*, un caz de *respingere*: un organism care respinge și este respins, o inadecvare, un schizoid. Refugiul în interior este refugiul de ceilalți (ceilalți sînt, de obicei, de „partea cealaltă” a unei bariere abstracte și tranșante), este grădina în care meditează la fericire, este lumea invidiată a surdomutei Marie-Thérèse, iubirea trecută pentru superbul agent din Cahors, sînt poveștile ilustrate din revistele pentru copii și scrisorile stupide, puerile către ziare, capacitatea de a fi, de a crede că este cînd portughezul Alfonso, cînd Marie-Thérèse, ascultarea de dincolo de ușă, *pînda*, acea pîndă perpetuă a personajelor lui Marguerite Duras, spionarea vieții altora pentru a găsi un sens propriei lor vieți. Paradoxul acestor vieți serbede, care-și descoperă frumusețea undeva înăuntru, paradoxul acestor inocenți care merg în mod necesar către crimă (admirabilă imaginea tunelului întunecos prin care Claire *trebuie* să ajungă la crimă...) constituie compensația pentru desfășurarea calmă, lentă, inodoră a acțiunii dramatice, pentru senzația de static și apăsător. (Inscenarea lui Petre Sava Băleanu, adaptată pentru televiziune — ca și în cazul spectacolului cu *Sase personaje în căutarea unui autor* — cu camerele de luat vederi și proiectoarele în cadru, cu nenumărate travellînguri circulare, transfocatoare, groplanuri etc., nu poate dinamiza acțiunea, care este organic, structural statică, și poate că era mai bine să renunțe la excesul de mișcare a aparatelor, pentru a ni se lăsa posibilitatea să urmărim subtilitățile textului.)

Și totuși, de ce a ucis-o Claire pe Marie-Thérèse? Fiindcă era prea grasă pentru camerele prea mici în care locuiau (ca și Pierre, care era prea înalt și ștergea cu capul tavanul)? Fiindcă surdomuta Marie-Thérèse era fericită în universul ei închis? Fiindcă această nefericită Claire Lannes nu putea să se găsească decît prin crimă? Nu știm. Este misterul pe care și-l păstrează toate personajele lui Marguerite Duras, misterul celor patru pereți, al ușilor închise, dincolo de care se aud voci omenești, al grădinii „fericirii”, al minții englezești care e „neagră, miroase a pește și provine din Insula nisiourilor”... Este greu de pătruns secretul fenomenului de respingere al grefelor umane; mai greu este de pătruns secretul acestui fenomen de respingere psihologică: Claire res-

pinge și este respinsă... Personal, înclin să cred că numita Claire Lannes a ucis fiindcă ura cu disperare carnea cu sos, pe care o gătea, cu o sfințită inconștiență, Marie-Thérèse persoană suspectată de a fi fericită.

Toate aceste secrete simple și amare ale personajelor piesei le-au păstrat cu remarcabilă discreție Ileana Predescu, a cărei inteligență scenică a intuit perfect, paradoxul lui Claire Lannes, echilibrul între ingenuitate și forță, între nevinovăție și ură, dedublarea marcată a personajului (excelent spusă replica: „Ea se gândi atunci să se sinucidă”, așa, la persoana a III-a, deși era vorba de ea însăși), apoi Octavian Cotescu și Silviu Stănculescu, într-un dialog liniștit, purtat pe

un ton coborât, ca într-o convorbire oarecare despre un fapt divers, într-un limbaj dramatic bine servit de traducerea lui Manase Radnev. Și, încă o dată, trebuie să remarc seriozitatea lui Petre Sava Băleanu, care știe să aleagă textele pentru televiziune, să le și prezinte original, să lovească sensibilitatea spectatorului... Mi-a plăcut, de asemenea, deși m-a deranjat puțin mișcarea prodigioasă a aparatului, prim-planurile și detaliile subliniate cu finețe de operatorii Constantin Lungu și Ilie Șerbănescu.

După un coborîș vertiginos, teatrul la televiziune a început să urce din nou.

Dumitru Solomon

CARTEA DE TEATRU

Philippe Van Tieghem :

Mari actori ai lumii

Apărut în editura „Meridiane”, volumul reunește traducerile a două lucrări relativ recente datorate lui Philippe Van Tieghem: *Les grands comédiens* și *Les grands acteurs contemporains*, apărute în 1960, respectiv 1963 în colecția de popularizare „Que sais-je?” și cuprinzând o trecere în revistă a celor mai însemnați actori dintre 1400—1963, din mai multe țări, Franța deținând însă principala pondere. Istoric literar, autor al unor studii de sinteză cu scop de popularizare asupra romantismului francez sau asupra doctrinelor literare din Franța, Philippe Van Tieghem dovedește de data aceasta preocupări de istoria teatrului.

Relevante și în introducerea lucrării, dificultățile pe care le întâmpină cel ce vrea să studieze creațiile actorilor din trecut rezidă în însuși specificul artei dramatice. Prit excelență efemere, creațiile scenice nu supraviețuiesc spectacolului. Pentru epocile de pînă la inventarea cinematografului și a mijloacelor mecanice de înregistrare a vocii, eoul trezit de creațiile actorilor în conștiința contemporanilor rămîne singura sursă din care pot fi cunoscute. Dar această sursă trebuie abordată cu multă prudență; dintre toate artele, arta actorului se adaptează cel mai adesea și mai profund gustului publicului dintr-o anumită epocă. Cutare interpret, care prin patosul său electriza publicul din perioada de glorie a teatrului romantic, ar părea astăzi ușor ridicol, ca gesturile exagerate dintr-un film mut.

În câteva cazuri, și anume atunci cînd acordă unei mari personalități o tratare mai dezvoltată, Van Tieghem depășește cu succes aceste dificultăți; apelînd la mărturiile contemporanilor, el le receptează cu spini

critic al spectatorului de azi, așa cum se întâmplă în pasajul despre Sarah Bernhardt. În astfel de cazuri, autorul știe să distingă talentul autentic de aureola creată actorului de o viață aventuroasă. Specificul colecției în care au apărut originalele franceze ale lucrărilor sale îl obligă însă pe autor ca, în locul unui studiu aprofundat al problemei, să ofere cititorilor doar un breviar în care enumerarea principalilor actori este însoțită doar de datele biografice esențiale și de rolurile în care interpretii respectivi au excelat.

În volumul apărut în editura „Meridiane”, textul lui Van Tieghem este completat de o „Addenda” în care Sanda Diaconescu, totodată traducătoare și autoare a notelor, face o succintă prezentare a principalilor actori români, încercînd să păstreze tonul general al cărții. Inițiativa este meritorie, dar nu și lipsită de riscuri. Aglomerarea unui preamare număr de nume într-un spațiu restrîns obligă la adevărate acrobații cu caracterizările care trebuie să cuprindă în câteva cuvinte personalități complexe. Și dacă pentru epocile trecute timpul a ajutat selecția, perioada contemporană dă prilejul unei adevărate cascade de nume, în vîrtejul cărora doar vagi criterii cronologice mai servesc ca puncte de reper. Sînt defecte pe care „Addenda” la împărtășește cu lucrarea lui Van Tieghem.

Volumul *Mari actori ai lumii* este o carte utilă, un instrument de informare rapidă. Prezența unui indice alfabetic al numelor de actori (existent în ediția franceză) ar fi ușurat orientarea în acest dicționar sui-generis al marilor slujitori ai scenei.

Gh. Lăzărescu